

THIBAUT, André (1997): *Dictionnaire suisse romand. Particularités lexicales du français contemporain. Une contribution au Trésor des vocabulaires francophones*. Sous la direction de Pierre Knecht, avec la collaboration de Gisèle Boeri et Simone Quenet. Carouge-Genève: Éditions Zoé, 854 p.

El *Dictionnaire suisse romand (DSR)* constitueix una aportació important dins la ja molt rica tradició de la lexicologia dialectològica de la Suïssa d'expressió francesa. Ha estat elaborat dins el marc del "Centre de Dialectologie et d'étude du français régional" de la Universitat de Neuchâtel. L'autor, André Thibault, romanista quebequès, format al Quebec, però que resideix a Suïssa des de fa uns quants anys i col·laborador del *FEW*, va aparèixer des del primer moment com el filòleg idoni per a dur a terme la redacció d'aquest diccionari del francès de Suïssa, tant per la seva formació en la història del lèxic francès com per la seva experiència investigadora en el domini dels dialectes gal·loromànics, tal i com ho assenyala en el prefaci Pierre Knecht, director del projecte.

El diccionari s'obre doncs amb un prefaci de P. Knecht (p. 9-15), seguit d'una presentació d'A. Thibault (p. 17-32), on, d'una manera clara i rigorosa, l'autor exposa amb detall la metodologia seguida en la confecció del diccionari, i en descriu l'estructura (corpus, nomenclatura, microestructura, índex...). Segueix la llista de les abreviatures i els símbols utilitzats, una taula dels signes de l'alfabet fonètic internacional, el corpus de cites, dividit aquest en dues parts, la primera amb la llista dels diaris i revistes citats més sovint, la segona amb la llista de les obres literàries, assaigs, textos didàctics, jurídics, etc., esmentats al diccionari.

El cos del diccionari pròpiament dit (p. 53-744) ve seguit d'una sèrie d'índexs: mots explicats dins de parèntesis quadrats (helvetismes arcaics o poc freqüents, que figuren als articles, que no són objecte d'una entrada, però que mereixen una breu explicació) (p. 747-753); gentilicis que es troben a les cites (p. 754-755); mots del francès de França, de Bèlgica o del Canadà, que han estat citats com a equivalents dels helvetismes en les observacions i comentaris (aquest llistat permet d'accedir als particularismes lèxics suïssos a partir dels mots del francès de referència) (p. 756-762); mots i accepcions suïssos atestats arreu en la francofonia (es posen així en evidència les interconnexions de les diferents formes del francès dins l'espai francòfon) (p. 763-776); mots atestats a les altres regions lingüístiques de Suïssa (p. 777-787); ètims del *FEW* citats als comentaris historicocomparatius (p. 789-800); fenòmens morfològics i sintàctics (p. 801-803); índex per camps conceptuals (p. 805-812); llista alfabètica inversa dels lemes (p. 813-821). S'adjunta igualment un mapa de la Suïssa d'expressió francesa (p. 823), i una bibliografia de les obres citades als articles (p. 825-852).

Estem davant d'un diccionari de tipus restrictiu, un diccionari de les "divergències" o particularitats del francès parlat a la zona francòfona de Suïssa respecte al francès de referència. Es pretén ressenyar i estudiar únicament el lèxic francès helvètic, sia innovacions lèxiques o semàntiques de Suïssa, sia simples fets de conservació d'un mot o d'una accepció. Com s'anuncia ja en els comentaris introductoris, s'ha optat per una orientació estrictament descriptiva. Els helvetismes retinguts, llevat dels termes oficials o dels que corresponen a realitats inexistents a França, no s'han de considerar com a "faltes de francès", però tampoc forçosament com una norma a seguir, en el cas que tinguessin un equivalent en francès estàndard. S'ha jutjat pertinent, per exemple, d'incloure barbarismes i germanismes, si aquests són freqüents en l'ús actual, fent constar que es tracta d'un "ús criticat" o "criticat per alguns". És el lector qui decideix finalment davant de tota la informació filològica fornida.

El corpus el constitueixen, d'una banda, els fitxers disponibles a Neuchâtel, amb documentació lingüística (premsa, textos de tota mena, literaris, assaigs, llibres de cuina, testimoniatges orals...) i documentació metalingüística. Es completa amb el Suïstext (banc de dades textuals informatitzades sobre la literatura suïssa contemporània). Partint d'aquestes fonts, s'han pogut incloure, en aquesta primera edició del diccionari, al voltant de 1.000 entrades. Com explica A. Thibault a la introducció, s'han destriat únicament les unitats lèxiques més representatives: l'objectiu primer no era la quantitat —prou important nogensmenys— sinó de presentar un tractament lingüístic i filològic més aprofundit de les unitats seleccionades. Val a dir que aquest material lingüístic (1.000 entrades) es veu completat amb els 250 termes aproximadament (que figuren normalment en els exemples) que no fan l'objecte d'un article però que estan explicats breument amb definicions nominals entre claudàtors, i inventariats posteriorment al primer dels índexs.

Cal esmentar l'esforç portat a terme per a enriquir la nomenclatura amb camps semàntics negligits fins ara, com és per exemple el vocabulari de l'esport, o pel que fa a la feminització de càrrecs i oficis. Hi figuren, per exemple, *chêffe*, *doctoresse* (en l'àmbit mèdic) i d'altres. Singularització aquí de la francofonia perifèrica, Suïssa i Quebec sobretot, respecte a França que, malgrat les diverses circulars ministerials permissives, es mostra molt més conservadora en aquest aspecte en la pràctica lingüística i lexicogràfica. Un camp especialment representat al diccionari és el gastronòmic (vins, formatges...) conseqüència del bon nombre de llibres de cuina que figuren al corpus. Té una especial rellevància igualment el vocabulari de les institucions helvètiques.

Per a cada entrada es troben les informacions habituals a la lexicografia actual: transcripció fonètica (per als mots que presenten una dificultat), particularitats morfològiques, nivell d'ús, camp del saber al qual pertany el mot, definició i exemples; però el *DSR* ofereix a més a més unes indicacions molt precises sobre la localització dels mots, unes "Remarques" que són de fet veritables anàlisis lingüístiques per a cada entrada, per cloure amb uns detallats i modèlics comentaris historicocomparatius.

Les definicions són la majoria de les vegades explícites i completes, amb un enunciat analític. S'ha intentat evitar, com diu A. T. en la presentació, de definir un mot donant simplement el seu equivalent en francès de referència; a part del fet que aquest tipus de comentari es reserva per a l'apartat "Remarques", s'evita la sensació que es podria tenir que el diccionari s'adreça únicament a un públic francès. Així, per exemple, per a mots com *samaritain*, *pression* (*pression artérielle sanguine*), *foehn*, no s'ha defugit l'anàlisi semàntica; no s'han donat únicament els equivalents a França (respectivament *secouriste*, *tension* (*tension artérielle sanguine*), *sèche-cheveux électrique*). Per altra banda, és evident que per a algunes definicions: *raclette*, *boutéfas* (mena de botifarra), etc., la frontera entre diccionari de signes lingüístics i diccionari "de coses" queda bastant difosa (cal donar gairebé la recepta!). L'autor és conscient que les definicions poden derivar cap a un comentari de tipus enciclopèdic, això és inevitable i gairebé necessari si es vol retre compte de manera precisa del funcionament real de la llengua —amb tots els semes pertinents especificats.

Els exemples, classificats per ordre cronològic, i sempre amb les fonts i les dades indicades, solen ser nombrosos i clarificadors, rics en informacions sintagmàtiques i paradigmàtiques. S'inclouen també força exemples de caràcter metalingüístic; aquests vénen normalment anunciats, encara que de diferents maneres: "ex. métalinguistique", (per a *pousse-pousse*, p. ex.), "exemple métalinguistique" (*potager, gymnase...*) o encara "énoncé métalinguistique" (*souper...*); per al plural passa el mateix: "exemples métalinguistiques" (*action...*), "énoncés métalinguistiques" (*régent...*). Caldria potser unificar aquestes indicacions. Val a dir també que algun exemple metalingüístic no s'anuncia (s. v. *adieu* [ex. in «*La Liberté*»]); es tracta potser d'un oblit.

La rúbrica de la localització ofereix —per a les unitats que no són generals a tota la Suïssa francòfona— una indicació de l'espai geogràfic on viu el mot o les accepcions, amb l'especificació de cada cantó. La rúbrica dels comentaris presenta una anàlisi molt acurada des del punt de vista filològic i lingüístic: es precisen la vitalitat i extensió del mot —a l'oral o a l'escrit—, el registre, les condicions estilístiques, la freqüència, les relacions amb els mots del mateix camp semàntic (exàmens comparatius, distribuicionals dels mots, p. ex., s. v. *vote/votation*), les relacions amb els equivalents en francès de referència, si aquests equivalents són coneguts a Suïssa, comentaris de lexicografia crítica...

L'article es clou amb un comentari historicocomparatiu, seguit d'una bibliografia crítica. En el comentari historicocomparatiu, és dona l'origen de cada paraula, tenint sempre en compte la seva extensió geogràfica a Suïssa i a la resta de la francofonia (Europa, Quebec, i fins i tot Àfrica del Nord), cap contrada de l'idioma no ha estat negligida. A la bibliografia s'ofereix un ampli repertori de la representació dels mot a la lexicografia general o especialitzada ("dictionnaires de régionalismes") i en tota mena d'estudis lexicològics puntuals. Han estat consultats, p. ex., els principals diccionaris etimològics de diverses llengües romàniques. Aquesta rúbrica ha permès a A. T. de detectar, i de corregir, mancances i errors al *Trésor de la langue française*, al *FEW*, o a d'altres diccionaris: és el cas, entre altres, de *decevoir en bien*, "mal repertorié dans la lexicographie française"; *lutrin*, en la seva accepció en el domini musical, (equivalent a "faristol" en català, a "pupitre" en francès de referència) no ha estat trobat a la lexicografia francesa en general, ni al *FEW*, ni tampoc als diccionaris de dialectalismes; aquest sembla un exemple clar d'un d'aquests "regionalismes inconscients" que un francòfon de l'exterior com A. T. pot detectar millor.

Cal agrair a l'autor i al seu equip de Neuchâtel, l'esforç portat a terme per a l'elaboració d'aquest diccionari, útil i apassionat alhora. La claredat i la riquesa dels articles, el cos crític que conté, la cura amb què ha estat portada l'anàlisi diacrònica, la consideració de la totalitat de l'espai francòfon, en fan una eina interessant tant per al públic en general —francòfons de Suïssa o d'arreu—, com per a l'especialista, filòleg o literat. La concepció gràfica de la coberta, les dimensions del volum en fan així mateix una eina molt agradable de consultar. És un diccionari que pot ésser "llegit", a més a més de consultat.

Estem davant d'una obra cabdal dins del panorama de la lexicografia científica sobre els particularismes de la Suïssa francòfona, i, conseqüentment, dins dels estudis de les varietats geogràfiques del francès en general. Només cal esperar, atès que es tracta d'una primera versió, l'enriquiment d'aquest diccionari en edicions successives, i la seva projecció dins del vast projecte d'un *Trésor des vocabulaires francophones*.

MARIA ÀNGELS VIDAL COLELL
Universitat de Barcelona